

lerin çoğu bunu 1147 (1734) şeklinde gösterirken bazıları 1146 (meselâ bk. Râmiz, vr. 1^b) yahut 1145 (*Osmanlı Müellifleri*, I, 32) olarak kaydederler. *İzâhu'l-meknûn*'daki 1149 (1736) yılının (I, 492) neye dayandığı ise belli değildir. Galatalı Hâfîz'in, "Kürsî-i cennette Mevlânâ Enîs ola celîs" ve Seyyid Vehbî'nin, "Pîr Molla Celâl'e rûh-ı Enîs / Leb-i cüy-i Receb'de ola celîs" mısraları vefatına düşürülmüş tarihlerin en meşhurlarıdır.

Özellikle Mevlevî müelliflerince yazılmış kaynaklarda çeşitli menkıbe ve keşâmetleri nakledilen Receb Dede, şeyliği kadar Enîs mahlası ile yazdığı şiirleriyle de tanınmıştır. Tasavvufî mazmunlara dayanan süfiyâne ve hakîmâne şiirlerinde çoğunlukla içten gelen samimi bir ifade kullanmayı tercih etmiştir. Tezkirelerde şairliğinden takdirle bahsedilmektedir.

Çeşitli kütüphanelerde (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud, nr. 3571, Hâlet Efendi, nr. 693, İzmir, nr. 554; Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 44; TSMK, Hazine, nr. 972 [leksik]) nüshaları bulunan divanı Edirne Valisi Ahmed İzzet Paşa'nın yardımıyla taş basması olarak yayımlanmıştır (Edirne 1307). Yaklaşık 1545 beyitten meydana gelen bu divanın başına şairin Müderrisizâde Mehmed Ârif tarafından hazırlanmış bir hal tercümesi de eklenmiştir.

Enîs Receb Dede ve divanı üzerinde biri Adem Ceyhan (*Enis Receb Dede Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Eserleri: Divanı, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990*), diğeri Halil Güntan (*Receb Enis Dede [Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni]*, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1990) tarafından olmak üzere iki yüksek lisans tezi yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

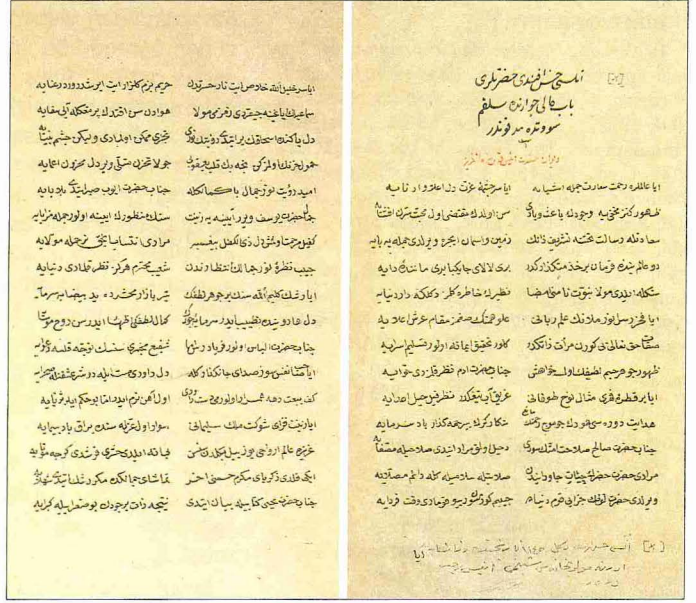
Sâlim, *Tezkire*, İstanbul 1315, s. 80-84; Sâhib Dede, *Sefîne*, II, 222-224; Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3873, vr. 1^b-2^a; Esrâr Dede, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi İlavesi, nr. 109, vr. 5^a-6^a; Fatîh, *Tezkire*, s. 20-21; Mehmed Tefkik, *Kâfile-i Şuarâ*, İstanbul 1290, s. 52; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 10-12; *Sicill-i Osmânî*, I, 442; *Osmanlı Müellifleri*, I, 32; *İzâhu'l-meknûn*, I, 492; Ergun, *Türk Şairleri*, III, 1293-1296; TYDK, III, 667-669; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 554; Özege, *Katalog*, I, 286; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1058; TA, XV, 213; Hasan Aksoy, "Enis Receb Dede", *IDEA*, III, 48-49.

HASAN AKSOY

ENİSİ, Abdürrahim

(bk. ABDÜRRAHİM-İ HÂRİZMİ).

ENİSÜ'İ-ÂŞİKİN

(Anis el-Ashiqin)

İrânî meşhur şair Kâsım-ı Envâr'ın
(ö. 837/1433)

tasavvufî mesnevisi
(bk. KÂSİM-İ ENVÂR).

ENİSÜ'İ-KULÜB

(Anis el-Kulub)

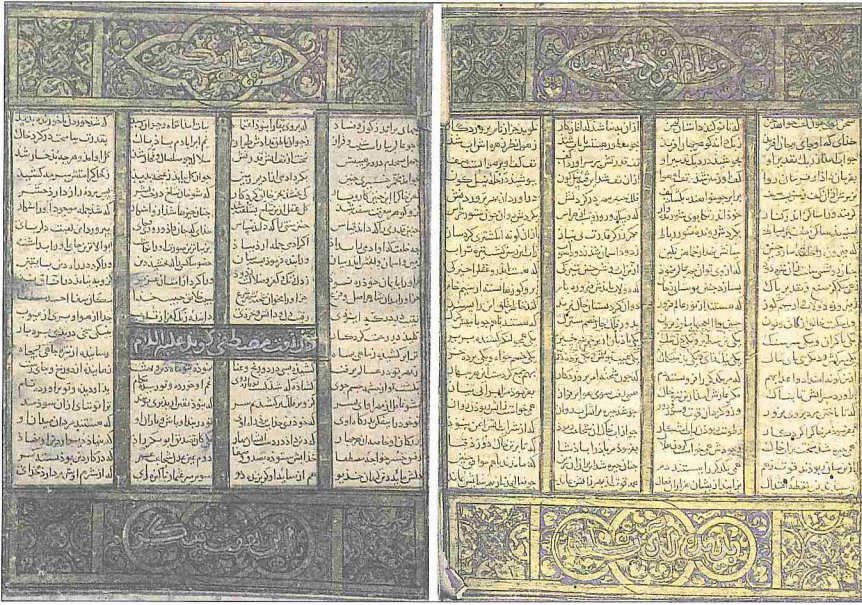
Kadı Burhâneddîn-i Anevî'nin
(ö. 608/1212'den sonra)
tarihî, dinî ve ahlâkî
konulara dair manzum eseri.

Türk asıllı bir kumandanın çocuğu olarak 538'de (1143) Ani'de doğan Kadı Burhâneddîn'in hayatı hakkında eserinde verdiği bilgilerden başka mâlûmat yoktur. İlk çocukluk ve gençlik yıllarını Ani'de geçirdi. İçinde bulunduğu çevrenin de etkisiyle Farsça öğrendi; ayrıca diğer milletlerin dil ve alfabeleriyle hırşiyân ve Müsevîl'er'in dinî inançları hakkında bilgi edindi. Tefsir, hadis ve fıkıh gibi dinî ilimler dışında tıp ve astronomiyle de uğraştı. 556'da (1161) Gürcüler'e esir düştü. Dilleri ve inançlarına dair bilgisi sayesinde onlardan kurtulup Anadolu'ya gitti. Bir süre sonra tekrar Ani'ye döndü ve buradan Tebriz'e geçti. Bir müddet kadılık görevinde de bulunan Burhâneddîn-i Anevî, Ahlatşahlar'dan muhtemelen Seyfeddin Bektemür tarafından Abbâsî Halifesi Nâsır-Lidînilâh'a elçi olarak Bağdat'a gönderildi. Mahmûd adında bir vâizin telkiniyle yazmaya başladığı *Enisü'l-kulûb* adlı eserini 608'de

(1212) Konya'da tamamlayıp Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus'a sundu.

Burhâneddîn-i Anevî, Kisâi ve Taberî gibi tarihçilerin eserlerinden faydalananak hazırladığı bu Farsça eserini *Şâhnâme* vezniyle (feülün feülün feül) kaleme almıştır. Eser 28.000 beyitten ibaret olup büyük bir kısmı peygamber kıssalarına ayrılmıştır. Yedi bölümden meydana gelen ve Anadolu Selçukluları tarihine en eski yerli kaynaklarından olan *Enisü'l-kulûb* aslında dinî-ahlâkî mahiyette edebî bir eserdir. Kitapta peygamber kıssaları yanında Resûl-i Ekrem'in mi'râcı, gazveleri ve mucizeleri, Hulefâ-yi Râşidîn, Emevîler ve Abbâsîler devrinde meydana gelen bazı olaylar ve halifeler hakkında da bilgi verilmiştir. Abbâsî halifelerinden söz ettiği bölümde Sünnî geleceğe uyararak Gazneliler'e (özellikle Mahmûd-ı Gaznevî'nin Hindistan'daki fetihlerine) ve Selçuklular'a da yer vermiş, I. İzzeddin Keykâvus ile Nâsır-Lidînilâh arasındaki münasebetlerden bahsettikten sonra sultana öğütlerini ihtiva eden hâtime kısmı ile eserini tamamlamıştır. *Enisü'l-kulûb*, bazı bilgilerin dışında tarihî kaynak olarak fazla bir önem taşımamakla beraber VI. (XII.) yüzyılda Anadolu'daki fikrî ve edebî hareketleri, belli bir sınıfın mânevî eğilimlerini ve hayat görüşünü yansıtmaya bakımından kültür tarihi için küçümsenmeyecek bir değer ifade etmektedir.

Bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan (Ayasofya, nr. 2984) *Enisü'l-kulûb*'ün Kâdir - Billâh'tan Nâsır-Lidînilâh'a kadar gelen Abbâsî halî-

Burhâneddîn-i Anevî'nin *Ensü'l-kulûb* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2984)

felerine ayrılan ve Gazneliler'le Selçuklular (Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları) tarihini de içine alan bölümü özet halindeki Türkçe tercümesiyle birlikte M. Fuad Köprülü tarafından yayımlanmıştır ("Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları I: Anis al-Kulûb", *Bellekten*, VII/27 [1943], s. 497-519).

BİBLİYOGRAFYA :

Kadı Burhâneddîn-i Anevî, *Ensü'l-kulûb*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2984; Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1980), s. 244; a.m.f., "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları I: Anis al-Kulûb", *TTK Bellekten*, VII/27 (1943), s. 459-522; M. Halil Yanıç, *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri I: Anadolu'nun Fethi*, İstanbul 1944, s. 54, not 1.

DAVUD İBRÂHİMİ

ENİSÜ'İ-MÜSÂMİRİN

(أنيس المسمارين)

Abdurrahman Hibri Efendi'nin
(ö. 1087/1676)

Edirne tarihine ait eseri.

1636-1637 yıllarında kaleme alınmış olup Osmanlı tarih yazıcılığında örneklerine az rastlanan şehir tarihlerindedir. Hibri, Arap ve Acem müelliflerinin meşhur şehirlere dair tarihler yazdıklarını, bu şehirlerde yaşayan ulemâ ve meşâyih hakkında bilgi verdiklerini, Osmanlılar'da ise böyle bir eser telif edilmedi-

ğini belirterek kendi doğduğu şehir olan Edirne için bir kitap yazmaya ihtiyaç duyduğunu ifade etmektedir. Osmanlılar'da şehir tarihi türünde ilk telif denemesi olan *Enisü'l-müsâmirin* daha sonra bu konuda yazılan eserlere örnek olmuştur. Kitap Edirne'nin tarihi yanında mimarisi ve topografik durumunu da anlatmaktadır. Kadılar ve müderrisler hakkında verilen bilgiler ise eserin en önemli kısmıdır. *Enisü'l-müsâmirin* aynı zamanda müellifin müşahedelerini de ihtiva etmektedir.

On dört bölüm (fasıl) olarak düzenlenen eserin birinci bölümünde Karesi hâkimi Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişi, Çimbi, Malkara ve İpsala'nın fethi anlatılmaktadır. Ayrıca burada I. Murad'ın Ankara ve Edirne'yi fethiyle Edirne'nin devlet merkezi yapılması ve Sarây-ı Atîk'in inşası yer almaktadır. İkinci bölümde Edirne Kalesi hakkında verilen ayrıntılı bilgiler dışında Haffaflar Çarşısı ile Sarraflar Çarşısı, ayrıca Sarây-ı Cedîd ve (Edirne Sarayı) Mamak Sarayı anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde Abdurrahman Hibri onu selâtin camii olmak üzere Edirne'deki kırk cami hakkında bilgi vermektedir. Selâtin camileri arasında Selimiye Camii, Tunca nehri kenarındaki Beyazıt Camii, II. Murad tarafından yaptırılan Üç Şerefeli Cami, Muradiye ve Dârühadis camileri, Câmi-i Atîk, Yıldırım Camii, Kilise Camii, Halebî Ca-

mii ve II. Murad tarafından inşa ettirilen Şeyh Şücâ Zâviyesi bulunmaktadır. Dördüncü bölümde medreseler, dârül-kurrâ, hankah ve zâviyeler ele alınmaktadır. Abdurrahman Hibri'nin yaşadığı devirde Edirne'de yirmi dört medrese bulunuyordu. Bunlardan üçü II. Murad, II. Bayezid ve II. Selim'e aittir. Diğer medreselerin en önemlileri II. Murad'ın yaptırdığı Atîk Medrese, Fâtih Sultan Mehmed'in inşa ettirdiği Cedid Medrese ve Halebiye, Taşlık, Emîniyye, Saraciye, İbrâhim Paşa, Şah Melek, Emîr Kadı, Ali Kuşçu medreseleridir. Ayrıca Selimiye Dârülkurrâsı, Küçük Dârülkurrâ ve Hüsrev Ağa Dârülkurrâsı olmak üzere üç dârülkurrâ bulunuyordu. Otuz yakın zâviyenin bânilerinin ve şeyhlerinin de anlatıldığı bu bölümde Edirne dışında bulunanlara da yer verilmiştir. Ilıcalar ve ayazmalar da aynı bölümde yer alır. Beşinci ve altıncı bölümler han ve hamamlara ayrılmıştır. Buna göre o dönemde şehirde on sekiz han ve otuz iki hamam bulunuyordu. Yedinci bölümde Edirne'nin su ihtiyacının nasıl karşılandığı ve Meriç, Tunca, Arda nehirleri üzerinde inşa edilen köprüler anlatılmaktadır. Sekizinci bölümde Edirne civarındaki otuz üç kasaba hakkında bilgi verilmektedir. Dokuzuncu bölüm Edirne'de medfun bulunan meşhur ulemâ ve mutasavvıflara ayrılmıştır. Bunlar arasında Şücâüddin Karamânî, Şeyh Muslihuddin, Gül Baba adıyla meşhur Şeyh Mehmed Efendi, Cerrahzâde Muslihuddin, Fahreddîn-i Acemî ve Mîrim Efendi de bulunmaktadır. Burada ayrıca Edirne müderrisleriyle kadılarına da yer verilmektedir. Onuncu bölümde, Ertuğrul Gazi'den başlayarak IV. Mehmed'e kadar Osmanlı fütühatı ve yaptırılan hayrat kısaca anlatılmaktadır. On birinci bölüm Edirne kadılarının ayrılmıştır. 1448'de Edirne kadısı olan Molla Hüsrev'den ilâhizâde Mehmed Efendi'ye kadar (1674) görev yapan kadılar tayin tarihlerine göre sıralanmıştır. Abdurrahman Hibri, Edirne kazasının İstanbul kadılığından sonra pâye itibariyle kadıların en şerefli ve büyüğü olduğuna işaret eder. Eserin kadılar listesine daha sonra gerek Hibri gerekse başkaları tarafından ilâveler yapılmıştır. On ikinci bölümde Edirne'nin meşhur şair ve ediplerinden bahsedilmektedir. Müellif bu konuda şuarâ tezkirelerinden faydalanmış, ayrıca kendi bilgilerine de yer vermiştir. On üçüncü bölüm Edirne ve civarında meydana gelen önemli olaylara ayrılmıştır. Sırp Sındığı'nda düşman ordusunun mağlûp edilişi,